

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Aalborg Universitet

Metodologisk kompleksitet og filosofisk renhed

Telléus, Patrik Kjærdsdam

Publication date:
2010

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Telléus, P. K. (2010). *Metodologisk kompleksitet og filosofisk renhed*. Institut for Uddannelse, Læring og Filosofi, Aalborg Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- ? Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- ? You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- ? You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Seminar: Komplexitet som videnskabssteoretisk problemstilling

30. november 2009

OBS! Arbejdspapper!

Metodologisk kompleksitet og filosofisk renhed

Patrik Kjærdsdam Telléus

Phd-studerende og amanuensis,

Institut for Uddannelse, Læring og Filosofi, Aalborg Universitet

Fibigerstræde 10

9220 Aalborg Øst

patrik@learning.aau.dk

Hvert år begynder den nye danske ungdom på forskellige trin i vores uddannelsessystem. Vi, samfundet såvel som uddannelsesinstitutionernes medarbejdere og repræsentanter, hilser dem velkomne, og ser frem imod at møde et nysgerrigt menneske med et videns begær som bare venter på at honoreres. Når dette menneske når frem til mig, er det ved at være ved vejs ende, og er for længst begyndt at blikke hinsides. Titel og stillingskategori, løn og karriere, pligt og fortjeneste. Kort sagt det andet liv, det virkelige liv.

Som en del af lærerkorpset på et universitet kan man ikke lade være med at så spørge sig hvorvidt man nu har gjort det man skulle. Indfriedes de forventninger som forelå; var der plads til at den studerende fik modne i intellektuel, og derved menneskelig art; er det menneske som forlader os bedre rustet til at klare det andet liv, det virkelige liv, end det vi i disse dage møder.

Når jeg søger svar på disse spørgsmål former sig kriteriet for de bejaende replikker mere om tanken end om erkendelsen, mere om vejledningen end om pensum, mere om jagten end om fundet. Det er blandt tiltningen i disse begrebskonstellationer som den i mennesket iboende *intelligensia* former sig som en kraft, en rettethed, og som i denne befamling genkender sig selv som en nødvendighed, ikke blot som en tank der fyldes, en kompetens der erhverves eller en antagelse der adopteres. I disse moment er *filosofien* atter vital og mennesket i sandhed sit undrende selv.

Hvad vil jeg nu sige med disse praleriske floskler? I korthed – at slå et slag for den filosofiske tænkning, og som en forudsætning for dets fremgang argumentere for behovet af det filosofiske tilbud indenfor uddannelsessystemet. Det som er filosofiens væsentlige bidrag til det gryende menneske som en elev og en student udgør, er at berige og understøtte eleven og studentens rationelle modenhed, hen imod en fornuftbaseret kreativitet, et solidt og gennemtænkt engagement og en oplyst selvstændighed. Filosofi er ikke paratviden og skoletentamen, men et rationelt grundlagsarbejde med begreber og forestillinger som er fundamentale brikker i vores omgang med det som optager os, påvirker os og omgiver os. I vores uddannelsessystem har vi brug for at give tid og plads for muligheden at opdyrke og udvikle disse færdigheder, og derved give samfundet det kvalitative løft som arvet fra renæssancen og oplysningstiden har pålagt os.

I forhold til universitetet og den videnskabs- og forskningsbaserede undervisning og derved videns tilegnelse som her foregår, bliver mit indlæg i det her aktuelle seminar (om kompleksitetsbegrebet), formet som et opgør med hvad jeg vil kalde *intellektuel naivitet*. Begrebet skal dække den forholdsvis nemme erkendelses rejse som går fra det simple til det komplekse. Denne rejse om end til det ydre en kumulativ og anskueliggørende foreteelse, som giver den studerende begrebsredskaber og en teoretisk palet der annammer en pluralistisk grunderfaring, men det er samtidig en rejse som aldrig overgiver sin oprindelse, men blot er en kvadratering af den umiddelbart givne naivitet i det simple, dvs. kompleksiteten er blot og bart simpelheden i pluralis – fra en sandhed til mange sandheder, fra et perspektiv til mange perspektiver, fra en partikularitet som helhed til partikulariteter som deler, fra Gud til menneskerne. Den intellektuelle naivitet kan på denne måde være et meget produktivt forholden sig, og til dels også abstrakt meningsgivende som en selvforståelse i form af analytisk skizofreni, men den er logisk inkonsistent (benytter begreb i flertal som per væsensdefinition ikke kan pluraliseres, f.eks. sandhed, viden etc.) hvilket gør at den undflyr en fundamentalkritik af sig selv. Eksistentialismen er det nærmeste vi kan komme sådan en kritik, men des indflydelse på erkendelsesteoretiske holdninger er blot brugt som en (”simple til kompleks”) modernitetskritik og dermed ikke en reel selvkritik. I stedet vinder den nietzianske analyse vedrørende slavemoralens erobring af herredømmet analogisk indpas som en form af pragmatisk stillestående accept af et grundlæggende misforhold mellem fremstillet kompleksitet og forestillet virkelighed – intellektuel naivitet. Alternativet hertil er den filosofiske eksponering, som kan igangsætte en anden og sværere erkendelses rejse, nemlig den fra det komplekse til det simple.

En generobring af de singulære begreber, som den intellektuelle modenhed i dialektisk forstand per nødvendighed må anerkende som epistemologisk bærende værdier, om end i samme ånd som de nietzianske blonde bæster.

Den vulgære samfundsdiagnose som ligger til grund for den holdning jeg her vil argumentere for består på den ene siden af den voksende problematik vedrørende vores samtidige banalisering og dogmatisering af den åndelige sfære – her tænker jeg på alt fra religiøs fundamentalisme til forbrugsorienteret økonomistyring og hjælp til selvhjælp bøger – og den alt dominerende tendens til teknokratisering af vores kropslige sfære – her genfinder vi både den generelle udvikling indenfor arbejdsfeltet (tænk blot på metodologisering/mekanisering, management, kalkulen) såvel som det meget aktuelle fokus på helse. På den anden side af sagen finder vi en regulativ standardisering og, ikke at benægte, industrialisering af det danske uddannelsessystem. At de to har noget med hinanden at gøre kræver en hel del redegørelse, men her vil jeg koncentrere forklaringen om den dikotomiske sontring i en teori og praksis dualisme.

Begrebsparret teori og praksis lignes oven i termer af en sontring, en dikotomi, og en dualisme. Alle tre valg af bestemmelse accentuerer et afgørende træk ved begrebsparret – nemlig des udtømmende todeling. Dvs. vi har at gøre med en grunderfaring eller tingslighed som gives to udtryksformer, hver for sig fuldkomne – således at alt der rummes i grunderfaringen eller tingsligheden må falde ud som enten den ene eller den anden kategori. Det interessante med netop begreberne teori og praksis er den udvikling som denne dikotomi gennemgæet. Fra en sontring grundet i en formålsbestemthed ved menneskets fornuftsbaseerede omgang/behandling med verden, til en identificerende dualistisk substanskategorisering. Således har begrundelsen for at overhovedet tale om teori og praksis flyttet sig fra en erfaringsbaseret ”arte/akte-isme” (vi oplever..., vi gør..., vi tænker...), til en tingsligheds dualisme (der er en... og der er en...).

Dette viser sig tydeligt hvis vi holder vores dikotomi op imod brugen af et andet begrebspar, nemlig abstrakt og konkret. Hvor dette par har fungeret som en afstands markør, på den måde at man har ønsket betegne et ”forholden sig”, hvori menneskets relation og delagtighed (eller i visse tilfælde bedre sagt lighed) er af større eller mindre omfang. Men vi kan også her se en lignende tvetydighed i begrundende fokus som hos teori/praksis, da abstrakt og konkret også vinder alt større hævd som værendes navnegivne klassifikationer på ting. Således finder vi i dag en passiv identificerende

definition på vores måde at begå os fornuftsmæssigt i verden, enten har vi den abstrakte teori eller så har vi den konkrete praksis.

Ved hjælp af lidt idéhistorisk analogisering kan vi genkende og gentolke vores dikotomi i lyset af den fundamentale dualisme mellem krop og sjæl. Da fremtræder den abstrakte teori som en uudstrakt metafysikalitet (ahistorisk) – et sandfærdigt billede over et sagforholds kendsgerninger, helst således at kendsgerningerne er af sådan en størrelse så de ikke kan ”kendes via vores gerninger” (dvs. aktivt sanses), men blot via indsigt og deduktion – den er således selvindlysende, i sig selv tilstrækkelig etc.. Den konkrete praksis bliver på sin side til en udstrakt fysikalitet (historisk) – en rigtighedsfærdig film over et samtidigt handlingsforløb, som dog, eftersom den ikke kan isoleres/afbrydes til værendes sin egen årsag, til syvende og sidst dikteres af noget udenfor sig selv. Dette kausale diktat har i årens løb blevet givet mange ophav, f.eks. lovmæssighed, marked, socialitet, tradition, magt etc.. For mig at se, er det hele dog blot og bart den samme kartesianske mekanik, ind imellem forfinet med en kantiansk humanitet.

På universitetet bevirker den nuværende forståelse og brugen af vores dikotomi til at vi på den ene side formidler teorier (ser på billeder) og på den anden side gennemgår metoder (læser brugsanvisninger), med den bevidsthed at når de studerende kommer ud fra universitet, kan med lidt held nogle af billederne blive til nostalgiske og kulørte hukommelser (den åndelige sfære, sproget i fritiden), imens nogle af de metodiske skridt muligvis får lov til at delvis genkendes hvis uddannelsesprogram og profession kan forenes så tæt som mulig (den kropslige sfære, teknikken i arbejdet).

Denne facetterede todeling forsøger vi at overkomme, f.eks. ved hjælp at benytte eksempler og sætte de studerende til at lave projektarbejde. Det fungerer dog oftest ikke efter hensigten, da den grundlæggende tilgang til disse initiativ er baseret på den alment rådende dualisme. Eksamplerne bliver m.a.o. til billeder af..., og projekterne bliver fordelt i kategoriserede afsnit og katalogiserede. Det der mangler er den syntetiserende evne, der både er pre-teoretisk og pre-praktisk såvel som reflektivt tilstede. Denne mangelvare er ofte evident i undervisningstilbudet, og resulterer i de studerendes opsplittede rationelle selvforståelse og forstandsmæssige adfærd. En splittelse som herefter bibeholdes og genfinder sig også i samfundsperspektivet.

Et talende eksempel på den problematik som jeg prøver at adressere gengives i vores sprog og i vores sprogbrug. Sprog er på samme gang besnærende såvel som velkommende – hvad betyder det? At vi via vores begreber kan danne forhold som samtidigt både begrænser og åbner vores erkendelse og derved vores realitet (dette er på nogle måder essensen af Ludwig Wittgensteins Tractatus). I takt med at vores sprog vokser, og derved vores realitet, i den forstand at des detalje rigdom, dvs. des evne til at forholdsbestemme, øges opstår flere og flere interne sprogforbindelses. Vi danner afgrænsninger indenfor sproget, vi skaber diskurser, discipliner, sprogpil etc.. (dette er en af væsentlige pointerne i Wittgensteins senere arbejde). Problemerne opstår nu hvis afgrænsningerne i sproget vokser sig dybe og stivner i uoverskuelige spring. Vi er på den måde ikke længere talende i sproget, men en zappende bruger af etablerede diskurser. Sproget bliver overfladiske øer, som er mekanisk selvforsørgende men ikke autentisk kommunikative. Vi stiller ikke de spørgsmål som udfordrer det sprog hvad med vi tror vi kan besvare spørgsmålet.

Pointen er således at der må være forhold som ikke blot gentager sprogbrug men som i sprog skaber sprog – ellers må vi jo falde tilbage på det som altid har været – og det er disse forhold som der erkendende væsen på mange måder aksiomisk og kritisk forsøger etablere.

Også Wittgenstein vidste dette, og prøvede at løse det ved hjælp af sin ”kontekstuelle pragmatisme”, som dog er utilstrækkelig fordi den bygger på blot en teknisk realitet. Men da mennesket herudover i særdeles grad også lever i en æstetisk realitet, og en moralsk realitet må vejen mod erkendelsen finde en langt mere avanceret form. Det er her vi finder den Nietzscheske hemmelighed (eller den evige genkomst), at vi ikke evner at i sprogets domæne omfatte vores livs realitet. Vi kan ikke fyldestgørende beskrive hvad vi gør og hvorfor, men det må og kan ikke afholde os fra at gøre det alligevel.

Det der nu efterlyses er en dialektik mellem alle disse dikotomier. En forelskelse som kan overbrygge den dualistiske position. Jeg tænker her selvfølgelig på filosofi. Filosofi er kort og godt at tænke. Men også en bestemt form af tænkning, en uafhængig tænkning med nødvendighedens krav. Jeg har en gang sammenlignet det med en sædeskildring. En sædeskildring er dybest set en fortælling om moral, og som sådan en levende moral. Moralen, om end til sit indhold absolut, folder sig ikke ud i ophøjede, lovfæstede og rigide symboler, men i naturlige, bøjelige og prøvende figurer. En sædeskildring er således i sin fortælling hverken tautologisk eller fejlfri, på trods af at

den til sin vidnesbyrd er både kategorisk og konkluderende. Dette er også den filosofiske tænknings lod- at altid være både-og/hverken-eller. At være tankens nødvendighed, men samtidig en videns tragedi. Det giver en livgivende bevægelighed, men også et vildledende ståsted, hvor hver slutning rummer en begyndelse, og hver tilegnelse også er en frigivelse.